

A közművelődési könyvtári munkakörökben dolgozók képzettsége

Az utóbbi években a könyvtári szakirodalomban megnövekedett a felsőfokú képzés fontosságáról és fejlesztéséről szóló publikációk száma, s a könyvtárosok különféle fórumain is sokat vitatkoztak erről a fontos kérdésről.

A vitákban felszólalók és a cikkírók többnyire egymástól eltérő adatokat közölnek a könyvtárakban dolgozók iskolai végzettségéről és szakképzéséről. Ennek az az oka, hogy aligha vannak pontos statisztikai fogódzóink a közművelődési könyvtárosok szakmai és iskolai végzettségéről. A hivatalos statisztika sem tünteti fel, hogy az egyes könyvtártípusokban milyen a dolgozók képzettsége. A IV. országos könyvtárügyi konferencia kapcsán készült dokumentumokban, illetve nyilatkozatokban is csak becslést szerepeltek. Mindezek arra ösztönözték az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ oktatói osztályát, hogy felmérje a különböző könyvtártípusokban dolgozó főfoglalkozású könyvtárosok végzettségét. Jelen cikkünkben csupán a közművelődési könyvtárosok képzettségéről szólunk. Adataink az 1980. decemberi állapotot tükrözik (a felmérés akkor készült), összehasonlításként pedig az 1978-as (Statisztikai Tájékoztató. Közművelődési könyvtárak 1978. 1979. Egyetemi Számítóközpont), illetve az 1982-es statisztikai adatokat (Statisztikai Tájékoztató. Közművelődési könyvtárak 1982. 1983. Tudományszervezési és Informatikai Intézet) használtuk fel.

Vizsgálatunk időpontjában a közművelődési könyvtárakban 3570 főhivatású könyvtáros dolgozott könyvtárosi munkakörben. Ez a magyar könyvtárosoknak körülbelül 40 százaléka, ha a népességvizsgálat adatait tekintjük mérvadónak (Népszámlálás 1980. Foglalkozási adatok. 1982. KSH.). Több mint kétharmada a tanácsi hálózat munkatársa.

Egyetemi végzettség — egyetemi szakképzettség

Egyetemi végzettség tekintetében a viszonylag nagy közművelődési könyvtárak, a megyei könyvtárak és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár helyzete jó. Arányuk 17—22 százalék között mozog. Ez a valóban könyvtári munkát végzőknek (a képesítés nélkülieket és a könyvtárkezelőket leszámítva) körülbelül az egyharmada. A kis könyvtárakban (a tanácsi és a szakszervezeti hálózatban egyaránt) csak elvétve találunk egyetemet végzett munkatársat. Heves, Nógrád, Somogy, Szolnok és Zala megyék tanácsi hálózatában (a megyei könyvtárat kivéve) és Heves, Komárom, Nógrád, Szolnok, Veszprém és Zala megyék szakszervezeti hálózatában egyáltalán nem dolgoznak egyetemet végzett szakemberek. Így, ha összességében vizsgáljuk, az egyetemet végzettség aránya a közművelődési könyvtárakban igen alacsony, 11 százalék alatt van.

1980-ban a tanácsi hálózatokban csak 175 könyvtárosnak (7 százalék), a 19 megyei könyvtárban 106-nak (15 százalék), az SZMT-hálózatban pedig 19-nek (4 százalék) volt *szakegyetemi* végzettsége. Ám Bács-Kiskun, Heves, Nógrád, Pest, Somogy, Szabolcs-Szatmár, Szolnok és Zala megye szakszervezeti hálózatában, tehát a 19 megyei hálózat közül nyolcban egyáltalán nem akadt a szakképzettségét egyetemen szerzett könyvtáros. A 19 SZMT-központi könyvtárban összesen 14 könyvtárosnak (13 százalék) van könyvtárszakos egyetemi képzettsége, de a könyvtáraknak több mint a felében egyáltalán nincsenek ilyenek (Kecskemét, Eger, Tatabánya, Salgótarján, Kaposvár, Nyíregyháza, Szolnok, Veszprém és Zalaegerszeg). Még rosszabb a helyzet a budapesti szakágazati, szakmai hálózatokban, ahol összesen 16-nak (7 százalék) van könyvtárszakos egyetemi képzettsége, de ezt a

16 könyvtárost mindössze három hálózat foglalkoztatja.

Az 1982. decemberi adatok ezen a téren sem mutatnak javulást, sőt az előző évekhez képest valamivel rosszabbodott is a helyzet. A tanácsi hálózatban ugyan abszolút számokkal mérve 13-mal emelkedett az egyetemet végzettek száma, 175-ről 188-ra, de százalékarányban már csökkent: 7 százalékról 6,8 százalékra. A legnagyobb visszaesés a megyei könyvtárakban következett be, itt az abszolút számok is csökkentek. A 19 megyei könyvtárban az egyetemet könyvtár szakon végzettek száma 1980-ban 106 (15 százalék), 1982-ben 94 (13 százalék) volt. Hasonló visszaesés mutatkozik a szakszervezeti hálózatokban, az FSZEK-ban pedig 66-ról 50-re csökkent ez a szám.

Az 1980. decemberi statisztika szerint a közművelődési könyvtári hálózatokban 276 dolgozó (7,7 százalék) volt könyvtár szakos egyetemi képzettségű. Rosszabb ez az arány az FSZEK-nél, itt ugyanis 66 munkatársnak (15 százalék) volt egyetemi szakképzése. Az 1982. decemberi adatok szerint az összes közművelődési hálózatokban 7-tel emelkedett

ugyan az egyetemi könyvtár szakon képeztettek száma, de százalékarányuk 7,7-ről 7,4 százalékra esett vissza.

Ha könyvtáranként vizsgáljuk a könyvtárszakos egyetemi képzettség arányát, szélsőséges és változatos képet kapunk. 1980-ban a tanácsi hálózatok közül a szakegyetemi képzéssel rendelkezők aránya Borsod (11 százalék), Szolnok (8,7 százalék) és Hajdú-Bihar megyében (8 százalék) a legmagasabb. Békésben azonban csak ketten, Tolnában négyen, Baranya megyében pedig öten dolgoztak ilyen képzéssel. A legtöbb tanácsi hálózatban az egyetemet könyvtár szakon végzettek aránya 4–6 százalék között van. Valamivel jobb a helyzet a megyei könyvtárakban. A legtöbb szakegyetemi képzésű könyvtárost a következő helyeken találjuk: Debrecenben (33 százalék), Miskolcon (27 százalék), Szolnokon (26 százalék). Akadtak viszont olyan megyei könyvtárak is, ahol mindössze 1 vagy 2 könyvtár szakos egyetemi képzésű munkatárs dolgozott (Békéscsaba, Pécs, Szekszárd).

Sajnos, a helyzet 1982-ben sem javult. Néhány hálózatban mutatkozott ugyan bizonyos javulás, többségükben azonban visszaesés történt. 1982-ben a tanácsi hálózatok között a legmagasabb a könyvtár szakos egyetemi képzéssel rendelkezők aránya Borsodban (8,1 százalék), Pest megyében (7,5 százalék), Szolnok megyében (7,2 százalék), Győr-Sopron megyében (11,5 százalék), de Tolnában, Békésben és Vas megyében csupán néhány, 4–5 munkatársnak volt könyvtár szakos egyetemi diplomája. Némileg jobb a helyzet a megyei könyvtárakban. A legtöbb szakegyetemi képzésű könyvtáros Győrött (21,6 százalék), Szolnokon (21,2 százalék), Miskolcon (19 százalék) volt. 1982-ben is akadtak olyan megyei könyvtárak, amelyekben mindössze 1 vagy 2 könyvtár szakos egyetemet végzett kolléga dolgozott: Békéscsabán, Szekszárdon, Szombathelyen.

Több megyei könyvtárban még azt a minimális követelményt sem tudják teljesíteni, hogy az olvasószolgálati, a módszertani és hálózati, valamint a feldolgozó osztályt könyvtár szakos egyetemi képzettségű könyvtáros vezesse. A „B”-típusú könyvtárakban még rosszabb a helyzet. Az 1977–1980 közötti, illetve az 1977–1982 közötti években ezen a területen nem javulás, hanem inkább visszaesés következett be. És hogy ez a visszaesés nem nagyobb mértékű, az elsősorban az időközben ugyan megszűnt levelező, illetve a jelenleg is

létező könyvtárszakos egyetemi kiegészítő képzésnek köszönhető, és nem az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsész karának nappali tagozatán végzett könyvtárosoknak (akiknek száma évente legfeljebb 10—12, néha még kevesebb). A hároméves kiegészítő szakon végző könyvtárosok növelik ugyan az egyetemet végzett szakképesítésűek számát, tapasztalataink szerint azonban az utóbbi 4—5 évben az egyetemi kiegészítő szakra azok jelentkeztek nagy számban, akik előzőleg főiskolán tettek könyvtárosi komplex államvizsgát. Az egyszakos államvizsgát tett könyvtárosok így további hároméves tanulással ugyanarról a szakterületről szereznek egyetemi oklevelet, jóllehet az érdemi könyvtárosi munka minden könyvtár típusban legalábbis két irányú (könyvtárosi szakismeret + a könyvtár gyűjtőkörének megfelelő szakismeret), de méginkább három irányú (könyvtárosi ismeretek + a könyvtári gyűjtőkörnek megfelelő szakismeret + idegen nyelv ismerete) felkészültséget követelne. Ez pedig azt jelenti, hogy az egyetemen a könyvtáros nappali tagozat beiskolázási keretének szűkülése miatt az egyetemi képzés nem tudja kielégíteni a könyvtárak tényleges igényeit, sőt felerősíti a könyvtárak személyi állományában a kontraszelekciós irányzatokat.

Főiskolai végzettség — főiskolai és középfokú szakképzettség

1980-ban a közművelődési könyvtárakban összesen 1420 (39,7 százalék) főiskolai végzettségű munkatárs dolgozott, ezen belül a budapesti szakszervezeti hálózatokban arányuk 51,6, az SZMT-hálózatokban 50, az FSZEK-ban 38 és a megyei tanácsi hálózatban 37,3 százalék volt. Legnagyobb volt a főiskolát végzetek aránya Vas megyében (55 százalék), a legkisebb Pest megyében (29,4 százalék).

A 19 megyei könyvtárban a főfoglalkozású könyvtárosok 41 százaléka végzett főiskolát. Legtöbbben Szegeden, Szombathelyen, Nyíregyházán, legkevesebben Debrecenben, Békéscsabán, Salgótarjánban, Szentendrén, Veszprémben dolgoztak.

A főiskolai végzettségűek aránya még magasabb az SZMT-hálózatokban, ahol eléri az 50 százalékot. Hasonló a helyzet a budapesti szakmai hálózatokban is (50,6 százalék).

A főiskolai szakképesítésűek körébe tartoznak a 2/1980. (III. 14.) KM sz. képesítési

utasítás megjelenése óta azok, akik a tanárképző főiskolák könyvtár szakán szereztek oklevelet, továbbá, akik a 2/1976. (IX. 14.) OM sz. rendelet alapján letették a könyvtárosi komplex államvizsgát, valamint a szombathelyi és a debreceni tanítóképző népművelő—könyvtár szakán végzettek, végül azok, akik a tanítóképző főiskolák könyvtári szakkollégiuma révén szereztek bizonyítványt.

1980-ban a tanácsi hálózatban vizsgált 2467 főfoglalkozású könyvtáros közül 680-nak (27 százalék) volt főiskolai szakképesítése. Közülük a legtöbben Borsod-Abaúj-Zemplén, Pest, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megyében, legkevesebben Heves, Zala, Nógrád, Baranya és Szolnok megyében dolgoztak.

1982-ben a tanácsi hálózatban dolgozó 2746 főfoglalkozású könyvtáros közül 828-nak (30,1 százalék) volt főiskolai szakképesítése.

A megyei hálózatok „B”-típusú könyvtáráiban a főiskolai szakképesítéssel rendelkező könyvtárosok száma ötszöröse az egyetemi szakképesítéssel rendelkezőknek (32 százalék).

A megyei könyvtárhálózatok „C”-típusú intézményeiben mindössze 125 könyvtárosnak (17,5 százalék) van főiskolai szakképesítése. Ez a szükséglethez mérten nagyon kevés.

1977 és 1980 között a statisztikai adatokban óriási változások történtek. 1977-ben a megyék tanácsi hálózataiban összesen 164-nek (7,1 százalék) volt főiskolai szakképzettsége, 1980 decemberében viszont már 680-nak (27,5 százalék), tehát majdnem négyszer annyinak. 1980 és 1982 között, ha nem is ilyen mértékben, de további emelkedés volt tapasztalható mind abszolút számokban, mind a százalékos arányokban. 1982 decemberében a megyei tanácsi hálózatokban 828 könyvtárosnak (30,1 százalék) volt főiskolai szakképzettsége. A változás hasonló a szakszervezeti hálózatokban is.

1977 és 1980 között négyeszeresére emelkedett a főiskolai könyvtárosi szakképesítéssel rendelkezők száma. Ez egyértelműen a 2/1976-os rendelet eredménye, ugyanis a tanácsi hálózatokban dolgozó csaknem minden második főiskolai szakképesítésű könyvtáros a középfokú szaktanfolyamra, illetve a tanítóképző intézeti tanulmányokra épülő, adott időszakra engedélyezett, rendkívüli államvizsgán szerzett főiskolai szakképesítést. A főiskolai könyvtárosi diplomásoknak Komárom megyében 70 százaléka, Tolna megyében 100 százaléka így szerezte meg a képesítést. Az SZMT-hálózatokban ezek aránya átlagosan

54,1, de Békés megyében több mint 80, Fejér megyében 90, Hajdú-Biharban pedig 100 százalék. Az FSZEK-ban átlag 54,7 százalék. Az egész közművelődési hálózatban a főiskolát végzettek 49,7 százaléka a rendkívüli államvizsgán szerezte szakképesítését.

Felmérésünk után, az 1981/82. évi vizsgákon az úgynevezett komplex államvizsgával további 445 könyvtáros szerzett főiskolai szakképesítést. Ennek következtében az 1982. decemberi adatok szerint a tanácsi hálózatokban 148-cal nőtt a főiskolai szakképesítésűek száma. Ezt figyelembe véve megalapozottan állíthatjuk, hogy a közművelődési hálózatokban a főiskolai diplomával rendelkező könyvtárosoknak legalább 60—65 százaléka szakképesítését előzetes főiskolai tanulmányok nélkül, rendkívüli államvizsgán szerezte. Az új képzési utasítás alapján statisztikailag a főiskolai szakképesítéssel rendelkezők közé sorolható továbbá az is, aki az egykori debreceni vagy a szombathelyi tanítóképző könyvtáros—népművelő szakán végzett.

Összegezve: a könyvtárak nagy többségében a főiskolai szakképesítésű könyvtárosok túlnyomó része egyszakos főiskolai diplomával rendelkezik; alig 10—15 százalékuk szerzett a szombathelyi vagy a nyíregyházi tanárképző főiskolán kétirányú szakképesítést.

Az úgynevezett *középfokú szakképesítés* fogalmába szintén igen vegyes végzettségi formák tartoznak: például a régi két- és fél éves szaktanfolyamokon, a gimnáziumi és a könyvtári hálózati könyvtárkezelői képzés során lehetett középfokú szakképesítést tanúsító bizonyítványt szerezni. (A könyvtárosképző szaktanfolyamokon 3100 könyvtáros végzett, a szombathelyi és a debreceni tanítóképző intézet könyvtáros—népművelő szakán — a nappali és a levelező tagozaton — szintén több mint 3000-en kaptak oklevelet.) A gimnáziumokban közgyűjteményi, illetve később a könyvtárkezelői fakultatív képzésben részesültek, valamint a különféle hálózati részpontok által 1978-tól kezdve szervezett könyvtárkezelői tanfolyamok résztvevőit szintén a középfokú szakképesítésűek közé soroljuk.

A középfokú szakképesítést szerzett csaknem hétezer könyvtári dolgozó nagy számából arra lehet következtetni, hogy könyvtárainkban túlsúlyban vannak a középfokú képzettséggel rendelkezők. Felmérésünk adatai azonban ezt a feltevést egyáltalán nem igazolták. Ennek több oka van: egyrészt azok közül, akik 1959 és 1976 között a szaktanfolyamokon, il-

letve 1962 és 1978 között a tanítóképzőkben szereztek oklevelet, időközben sokan nyugdíjba mentek, vagy más, nem könyvtári munkahelyre távoztak. A másik rész — talán a többség — az államvizsgán főiskolai oklevelet szerzett. Számukat tovább csökkentette az új képzési utasítás, amely azokat a könyvtáros—népművelő szakosokat, akik nem tettek államvizsgát, szintén a főiskolai szakképesítésűek közé sorolta.

Az elmondottak alapján érthető, hogy 1980-ban a megyei tanácsi hálózatokban összesen 501 (20 százalék) középfokú szakképesítésű könyvtáros és mindössze 181 (7 százalék) könyvtárkezelői végzettségű volt.

A középszintű szakemberek helyzete hasonló a szakszervezeti hálózatokban is. Az SZMT-hálózatok könyvtáraiban összesen 79 (18 százalék) volt a középfokú és 28 (6 százalék) a könyvtárkezelői végzettségű munkatárs. A budapesti szakmai hálózatokban 44 (20 százalék) középfokú szakképesítésű könyvtáros dolgozott.

Valamennyi közművelődési hálózatban együttesen 696 (19,5 százalék) középfokú képesítésű munkatárs és 246 (6,9 százalék) könyvtárkezelő, összesen tehát 942 (26,3 százalék) középfokú szakképesítéssel rendelkező könyvtáros dolgozott.

A 103/1980. (M. K. 12.) KM sz. utasítás megjelenése óta megszorodtak a könyvtárkezelői tanfolyamok; ezek ontják a „végzett könyvtárosokat” (eddig 1586-an szereztek könyvtárkezelői bizonyítványt), akik már korántsem csak a nagy könyvtárak könyvtártechnikusi munkatársaiként tevékenykednek, hanem egyszemélyes kis könyvtárak vezetőiként is, és egyéb felelős posztokon szintén megtalálhatók (*Könyvtáros*, 1983/3. sz.). 1982-ben a közművelődési hálózatokban 548-ra (14,3 százalék) emelkedett a középfokú szakképesítésűek és 671-re (17,6 százalék) a könyvtárkezelők száma, összesen tehát 1219 (32 százalék) rendelkezik középfokú szakképesítéssel.

Képesítés nélküliek — következtetések

1980. december 31-én a közművelődési könyvtárakban dolgozó főfoglalkozású könyvtárosok 35,2 százalékának nem volt könyvtárosi szakképesítése. A legmagasabb az arányuk a tanácsi hálózatokban (38 : 62 százalék), a legalacsonyabb a szakszervezetek budapesti könyvtáraiban (26 : 74 százalék).

Az 1982-es statisztikai adatok szerint — hála a gombamód burjánzó könyvtárkezelői tanfolyamoknak, amelyekre mindenkit be lehet iskolázni — a szakképesítés nélküliek aránya majd 10 százalékkal csökkent (26,8 százalék), és épp a tanácsi hálózatban, ahol a szakképesítéssel nem rendelkezők és az ilyenek birtokában levők aránya a következőképp módosult: 27,7: 72,3. Az arány még így is elég rossz. A megyei tanácsi hálózatok könyvtáraiban 1980-ban például 930 munkatársnak (38 százalék) nem volt könyvtárosi szakképesítése. Igaz ugyan, hogy ebből 13,7 százalék rendelkezett valamilyen felsőfokú iskolai végzettséggel, tehát csak a fennmaradó 24,3 százalék dolgozott középiskolai végzettséggel, szakirányú képzés nélkül. A legszomorítóbb helyzetet a megyei tanácsi hálózatok „C”-típusú könyvtáraiban találtuk. Ezekben a könyvtárakban az ott dolgozók 54 százalékának nem volt szakképesítése, csak középiskolai vagy általános iskolai végzettsége. Egyes megyékben (mint például Győr-Sopron) valamilyen képzéssel — például a „C”-típusú könyvtárakban.

Az 1982-ben felvett adatok bizonyossága szerint a helyzet némileg javult, de a közművelődési könyvtárakban dolgozó főfoglalkozású könyvtárosoknak még mindig több mint 26 százaléka nem rendelkezett könyvtárosi szakképesítéssel. A megyei tanácsi hálózatok könyvtáraiban 761-nek (27,6 százaléknak) nem volt könyvtárosi szakképesítése. Igaz, ebből 7 százaléknak nem hiányzott valamilyen más felsőfokú iskolai végzettsége, tehát csak 20,6 százaléknak volt gimnáziumi vagy ennél alacsonyabb iskolai végzettsége. A 19 megyei könyvtárban dolgozó könyvtárosok 23,1 százalékának nincs szakképesítése, de közülük 10,1 százaléknak van valamilyen felsőfokú iskolai végzettsége, ami azt jelenti, hogy a megyei könyvtárakban dolgozó könyvtárosok közül gyakorlatilag 12,4 százaléknak van csak középfokú iskolai végzettsége. Hasonló helyzetet találunk a szakszervezeti hálózatokban, illetve az FSZEK-ban is.

Az összes közművelődési hálózat könyvtáraiban 1023-an (26,8 százalék) dolgoztak könyvtárosi szakképzés nélkül, de közülük 252-nek (6,6 százalék) volt más felsőfokú szakképzés, 1982-ben a közművelődési könyvtárakban tehát 771 munkatárs (20,2 százalék) csak gimnáziumi vagy ennél alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezett.

Felmérésünk kimutatta, hogy komoly gondok mutatkoznak az egyetemi szintű könyvtá-

rosi szakképzés terén. Az utolsó 5—6 évben az ilyenek százalékaránya csökkent, és a nagyobb létszámú könyvtárakban is évről évre változatlanul csökkenő irányzatot mutat, a helyzet javulására pedig nincs semmi biztosíték.

Igaz, hogy a 70-es években az egyetemi képzésben a minőségi fejlesztés állt előtérben és nem a hallgatók számának növelése. Ebben az időben a Művelődési Minisztérium könyvtárosképzési és továbbképzési állandó bizottsága a nappali képzés továbbfejlesztésére és kiterjesztésére helyezte a fő hangsúlyt. Az egyetemi képzésben viszont épp akkor szűnt meg a levelező képzés, sőt a nappali tagozatra felvett hallgatók száma is fokozatosan csökkent olyannyira, hogy az 1983/84. tanévre csak 5 hallgatót vehettek fel, és a *Tájékoztató a magyar felsőoktatási intézményekről* szerint az 1984/85. tanévre is csak ennyit szándékoznak felvenni az ELTE könyvtár szakára.

Ismeretes, hogy eddig a 20—25 nappali végzős hallgatóknak csak kisebb része helyezkedett el könyvtárakban. El lehet képzelni a nagyarányú létszámcsökkenés várható következményeit. Hogy eddig nem volt nagyobb visszaesés, az elsősorban a hatéves levelező tagozaton végzettek nagy számának köszönhető. Igaz, hogy az informatikusok részére kétévenként szervezett kétéves posztgraduális stúdiumon néhány egyetemi végzettségű könyvtáros szakirányú végzettséget szerez, ez az új forma azonban nem tudja pótolni a nappali tagozat létszámának csökkenését és a levelező forma megszűnését.

A 70-es évek közepéig könyvtárosképzésünk mennyiségileg és minőségileg egy helyben tologott. A 70-es évek második felében a képzés — ha nem is minden szinten — erősen a mennyiség felé fordult. A változásokat mindenekezlőtt az új képzési tömegformák bevezetése, valamint az új képesítési utasítás eredményezte. Az államvizsga lehetőségével ugyan a szakma jóvátette a régi középfokú végzettségűekkel szemben elkövetett igazságtalanságokat, de az államvizsga egyszersmind visszalépés is volt, mert lemondott a kétszakosság követelményéről. A főiskolai szakképzés megszerzése rendkívül heterogén formák között valósult meg; ennek elsősorban az az oka, hogy a 70-es évek elején kidolgozott szaktanácsadói tervek-ből nagyon kevés valósult meg. Az akkori elképzelések három főiskola (Budapest, Szombathely, Nyíregyháza) könyvtárosképzésének erőteljes fejlesztése mellett két új képzési bázis

(Szeged, Pécs) felállítására irányultak. A valóságban lényeges fejlesztés csak Szombathelyen valósult meg. Nyíregyházán a tanszék még mindig egy helyben topog, mindössze 12 nappali és valamivel több levelező hallgatót képez ki évente. Bár az 1982/83-as tanévben Szegeden létrejött a nyíregyházi főiskola kihelyezett tagozata, Budapesten pedig főiskolai szintű könyvtári tanszék létrehozását tervezik, egyelőre az új szegedi képzési bázis csak a levelező hallgatók számát növelte, a nappali tagozatát nem, s ezáltal tovább rontotta az egyébként is kedvezőtlen arányt.

A szakbizottság által a 70-es években javasolt megoldások helyett különféle pótmegoldások születtek. Sokan a gondok ideiglenes megoldását a tanítóképző főiskolák szakkollégiumában látták. Ezek révén rövid idő alatt több ezren szereztek felsőfokúnak számító szakképesítést. Közülük ugyan igen kevesen helyezkedtek el könyvtárakban, viszont lehetőséget kaptak arra, hogy jelentkezzenek a tanárképző főiskola kétéves könyvtárosi kiegészítő szakára. Ez azonban megint csak egyszakos képzést jelent!

A papíron főiskolai könyvtárosi szakképesítéssel rendelkezőknek alig 8—10 százaléka szerezte főiskolai szakképesítését a tanárképző főiskolák nappali vagy levelező tagozatán. A fennmaradó 90 százalék vagy az államvizsgák letételével, vagy a tanítóképzők népművelő—könyvtár szakának, illetve a szakkollégiumoknak az elvégzésével jutott könyvtárosi diplomájához. Ez a megoldás azonban korántsem emeli a szakma rangját.

Nálunk nem volt (és sajnos most sincs) igazi középfokú könyvtárosi képzés. Az eddigi, középfokúnak nevezett könyvtárosképzési formák az állami oktatási rendszeren kívül valósultak meg, ami rendkívül megnehezítette elismertetésüket az államilag érvényes bizonyítványokhoz és oklevelekhez ragaszkodó bérrendszerekben. 1959 és 1976 között a szaktanfolyamokon több mint 3000-en végeztek, 1963 és 1978 között a tanítóképzőkben körülbelül ugyanennyien szereztek középfokú szakképesítést. Ennek köszönhető, hogy hosszú éveken át soraikból került ki a magyar könyvtárosok derékhada. Azóta azonban megváltozott a helyzet. Jelenleg a középfokú képesítésű könyvtárosok száma mintegy a felére csökkent, mert időközben csaknem 1600-an az államvizsgákon felsőfokú szakképesítést szereztek. Mivel pedig a tanítóképző intézetek könyvtáros—népművelő szakos oklevelét az új képesí-

tési utasítás felsőfokúnak tekinti, a fennmaradók alkotják a középfokú kategóriát.

Amikor 1976-ban megszűntek a középfokú szaktanfolyamok és ezzel párhuzamosan a tanítóképzőkben a könyvtáros—népművelő szakképzés is, a szakma azt tervezte, hogy a megszűnő középfok helyébe részben a magasabb főiskolai, részben a középiskolába ágyazott könyvtárkezelői forma lép majd. Csak-hogy a főiskolai képzés fejlesztési ígéreteiből nagyon kevés valósult meg, a könyvtárkezelő képzés viszont „gyártja” a könyvtárosokat. Természetesen öröndetes, hogy a könyvtárkezelői munkakörben dolgozók meg tudják szerezni a munkájuknak megfelelő szakképzettséget. Aggasztó azonban, hogy az egyre jobban elburjánzó tanfolyamok a főiskolai oktatás pótszerévé válnak. A főiskola helyett ezekre a tanfolyamokra jelentkeznek a képesítés nélküli módszertanosok, ide özőnlenek a községi könyvtárosok, a szakszervezeti és a szakkönyvtárak vezetői stb. Ha így haladunk tovább, könnyű kiszámítani, hogy a szakmai képzettségi arányok néhány év múlva eltorzulnak, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy némelyik könyvtárvezető beosztottai számára elegendőnek tartja ezt a képzési szintet.

Ha továbbra is megreked a holtponton az egyetemi és a főiskolai képzés fejlesztése, néhány év múlva visszaáll a tizenöt évvel ezelőtti „középfokú” korszak könyvtári munkaerő-szerkezete, csak éppen a korábbinál alacsonyabb szinten. Elértük, hogy a könyvtárakban papíron 40—45 százalék felsőfokú és ugyanennyi középfokú szakképzettségű könyvtáros dolgozik. Ha ehhez hozzávesszük a tanítóképző főiskolákon a szakkollégiumi oktatás keretében kiképzett csaknem 2600 felsőfokú képesítésű könyvtárost, továbbá a gimnáziumokban és a tanfolyamokon kiképzett több mint 2500 könyvtárkezelőt, valamint a tanítóképzőkből évente kikerülő 250—300 könyvtárost, akkor büszkén állapíthatjuk meg, hogy mi vagyunk a világ legjobban „képzett” könyvtárosállama, ahol könyvtáros-túlképzés van, legalábbis papíron, a statisztikákban. Pedig az igazság az, hogy a könyvtárosképzésben válságos helyzet alakult ki! És ennek alapvető oka, hogy a régi, iskolai rendszeren kívüli formák korszerűtlenné váltak és ezért leállították őket, az új képzési intézményeket pedig nem fejlesztették megfelelő ütemben, sőt különféle korszerűtlen és iskolai rendszeren kívüli pótmegoldásokat hoztak létre.

Urosevics Daniló